

„ТЪЙ НАРЕЧЕНАТА ВАРНА“, БЛИЗО ДО ОДЕСОС – РАЗКОПАНА И ЗАЛИЧЕНА ОТ ТЕРИТОРИЯТА И КАРТАТА НА БЪЛГАРИЯ

Димитър Г. Чанев

Abstract: *Theophanes the Confessor and Patriarch Nikephoros I of Constantinople wrote that the Bulgarians had reached the so-called Varna near Odessos. According to Constantine VII Porphyrogenetos who wrote about „the exclavis“. Varna was the name of a river known later as Provadiyska or Devnya river. In 1907-1908 Varna river was partially excavated to make the old Varna Lake – Black Sea canal near the city of Varna. As a result of this activity Varna river was buried and since then it has not existed in the territory and on the map of Bulgaria. Does anyone remember about this river now?*

Key words: *Bilgarrian history, slavics, linguistic archaeology, Odessos, Varna, old chanel 'Lake- Black Sea'.*

Според почитаемият проф. Михаил Лазаров изглеждаше, че античният Одесос престанал окончателно да съществува по времето на император Ираклий (610 – 641), най-вероятно към края на първата четвърт на VI в., откогато били и последните антични материали на територията на града.[5 , с. 36] Какви са тези материали и как са датирани толкова точно – не е упоменато.

В издадената от БАН „ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИЯ“, акад. Д. Ангелов и др., без никаква аргументация е предположено, че в резултат на българската инвазия през 681 г. е бил правзет и Одесос, сега гр. Варна.[2, с. 100]

В своя труд ОДЕСОС, СТАРА И НОВА ВАРНА доц. Петър Стоянов пише, позовавайки се на Д. Ил. Димитров и Ал. Кузев, че няма данни славяните, които участвали в опожаряването на Одесос по времето на Ираклий, откогато били и намерените останки и монети, да са се заселили в него. А също и че няма сведения за завладяването на града по времето на Аспарух от българите, които дошли до „тъй наречената Варна, близо до Одесос“. От Теофан се научавало, че „от 773 до 950 г. градът минавал във владение ту на българите, ту на византийците...“[7, с. 31, 32]

Според вербална информация от археолог Мария Манолова, Археологически музей Варна – монетите не са надежден източник за датировка.

Каква е стойността на написаното от доц. П. Стоянов – преподавател в

ИНСТИТУТ ПО ТУРИЗЪМ гр. Варна, можем да съдим от факта, че Теофан (втората половина на VIII в. – първата половина на IX в.[6, с. 73]) не би могъл да даде сведения за X в. На 06.09.2018 г. юристът екскурзовод Християн Облаков, водещ заплатена от община Варна безплатна за гражданите екскурзия по забележителностите на морската ни столица, вероятно по сведенията на доц. Стоянов, съобщи същото за преминаването на Варна във владение ту на българите, ту на византийците. Хр. Облаков се позова, по памет, на патриарх (806 – 815 г.) Никифор, който в своята „Кратка хроника“ е дал сведения до 829 г. и не е съобщил нищо подобно относно Одесос.[3, с. 295, 296] Да не говорим за събития след 829 до 950 г. Няма как след края на жизнения му път. Повтаряна многократно, една неистина ще се превърне ли в истина? Кому са нужни такива публични, разпространявани волно или неволно пропагандни дезинформации. И защо? Най-вероятно за да бъдат възвеличени склавините, а не славяните, в оригиналните текстове на споменатите византийски хронисти, които по времето на Ираклий са роби на мародерите авари. И изтребени в еднодръвките си тези склавини, включително и жени, са боядисали в червено водите край Константинопол по време на обсадата му през 626 г.[3, с. 294]. А малцината от тях, които плувайки все пак са успели да се доберат до спасителния бряг, са били избити по заповед на проклетия, безбожен хаган на аварите – според „Пасхална хроника“[6, с. 40].

Но дори Одесос да е бил превзет и разрушен преди 626 г., то след краха на аварите при Константинопол византийците са имали предостатъчно време да възстановят крепостта до 680 г.

Ако трябва да се говори за величие и слава в разглеждания период то те са за източните славяни, наречени анти, които в състава на многоплеменния български (б.а. – според народната памет) съюз на кагана/императора Кубрат отвоюват и отхвърлят васалната си зависимост от каганата на тюркют. А също така антиите неминуемо са участвали в прогонването на аварския гарнизон най-вече от племенната си, в рамките на съюзната, територия¹. Като следствие съюзната територия е разширена, с обхващане и на склавини, до р. Дунав, в делтата на която Аспарук изгражда известния Онгъл след отделянето от братята си. Като Аспар(хр)ук, със суфикс `к` – белег за северен характер на прозвището е назван третия син на Кубрат в „География“ на Ананий Ширакаци. Според същата „География: „В Тракия има две планини и реки, от които едната – Дунав, като се дели на шест ръкава, образува езеро и остров, наречен Пюки. На този остров живее Аспархрук, синът на Худбаад, който побягна пред хазарите от Българските планини и прогони аварите на запад.“[6, с. 77, 78] Прогонили аварите на запад, войните на Аспарук се явяват освободители на склавините² от аварско робство на заетата от тях тракийска територия. Местните тракийци от тази територия също стават част от народа на новосформираната съюзна държава. И не от хазарите, а пред хазарите, вероятно и с част от тях се е оттеглил бележитият канас/княз с обкръжението си, най-вероятно под натиска на мюсюлмански мотивираната инвазия на арабите по онова време. На Аспарух, със суфикс `х` – белег за южен

характер на новото прозвище, той вероятно е бил „повишен“ след като българите разгромяват армията на Константин IV Погонат и в 680 г. се разпростират значително на юг до Одесос. Теофан пише за тях, че „след като покорили измежду намиращите се там племена склавини така наричаните седем племена, поселили северите от предната клисура на Верегава към източните части, а на юг и запад до Авария, останалите седем племена, които плащали данък“, а Никифор – че „покорили и племената склавини, които живеели наблизо...“.[3, с. 261-264,295, 296]

В ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИЯ на БАН е изразено становището, че „в историческата литература са изказани различни мнения по въпроса за характера на държавното обединение“ на Аспарух; „Теофан и Никифор... схванали отношенията между българи и славяни като отношения между завоеватели и покорени.“ Относно нееднозначния превод на един израз на Теофан – ту като „под данък“, ту като „под договор“ е изразено становището, че „въпросът за характера на държавата и за отношенията между славяни и прабългари не трябва да бъде решаван само въз основа на филологическото тълкуване на един израз, а чрез цялостно разглеждане на историческите обстоятелства“.[2, с. 101]

Предлагам следния исторически анализ и изводи: Кубрат и Аспарух са наследници на Хернак, според ИМЕННИК на българските владетели. Като последният е най-вероятно най-малкият син на Атила. Не случайно това име е финализирано с умалителния за Евразия постфикс `к`. Това означава, че тези двама държавотворци са били наясно с предимствата на хунския многоплеменен съюз, в който не са били важни цветът на очите, на косите, пигментацията на кожата или говореният език, а броят на войните, на копията, лъковете и сабите, признаването на върховенството на вожда и на субординацията в съюза. Не шепа моноетносни българи, което е крайно наивно, а мощно войнско съединение е създал и Аспарух, което неминуемо е включвало и

¹ В нея вероятно са били и северите от княжество Чернигов, чието име кореспондира с определението Черна за България в Приазовието.[4, с. 203-бел. 7]

² Славяните от Руската империя ще върнат своя морален дълг с освобождаването на братята си – нарекли се българи, от османското владичество.

склавини от земите южно от р. Днестър, след разширението на югозапад до Онгъла на р. Дунав. Преписвали и писали цял век след битката край Онгъла и Теофан, и Никифор трябва да бъдат внимателно осмисляни. Това че седемте племена склавини са били обложени с данък не означава, че са били покорени от Аспарух, понеже в този случай той едва ли би им поверил границите си с Византия и с аварите, а би ги преселил навътре и надалеч в територията на държавата си. Няма нищо по-естествено от това всички етноси, които са били под съюзен договор да плащат данък на канас/княза, държащ държавната хазна на съюза. Византийските хронисти разграничават българи и склави в своите хроники, което показва че те съвсем не са били наясно с полиетносния характер на аспаруховата държава и с надплеменния демосним, т. е. с народностното име „българи“. Това че археолозите разграничават артефактите от времето на първата българска държава на „славянски“ и на „прабългарски“ не означава, че не всички в държавата са били българи. Не означава и че „древнобългаристите“, включително руски и български, са с коректна визия за оногундурското, на „стрижените“ с чембас князе, онаследяване. Не скитници са били жителите на северокавказките градове със сходни на българското име названия като Билкар Балк, Балх и др.п. Такива, българи, за около два века, са били включително и маджарите, както и съпътстващите ги при преселването им в Панония хазари. За маджарите е известно, че от края на седми до средата на девети век са обитавали междуречието Етелкюзю от Дунав до Днепър, а това означава – в ИМПЕРИЯТА ДУНАВСКА БЪЛГАРИЯ.

Като потвърждение за пределите на ранносредновековната България е написаното в X в. от Константин Багрянородни, за „*част от България около Днепър, Днестър и другите реки, които се намират на това място.*“ [4, с. 199]

Предвид гореописаната ситуация хипотетично, но логично седемте съюзни

„славянски“ племена, независимо дали със „северите“ сред тях или плюс тях, са се поселили на юг от Дунав, освобождавайки територия за „хуноугрите“ – днес (х)унгарци.

Така че всички участници в битките край Онгъла и до Балкана са се покрили с величие и слава, включително аланите, на чийто език са надписите в Равна и Мурфатлар, предполагаемо склавите, северите от района на Чернигов и всички други – приети в наследство от Кубрат като българи, които под командата на Аспарух участват в разгрома на византийските пълчища през 680 г. Приели новото име България в онези безписмени времена те най-вероятно са се инициализирали с преминаване от о-кната към ъ-кната реч (например молча/мълча, волна/вълна, полно/пълно, Михайло/Михаилъ, волк/вълк и мн.др.), обогатявали са речниковия си състав с обмен на думи, в резултат на което се е оформил съвременният български език – предимно „славянски“ по словесен състав, но безпадежен в граматично отношение. И не само безпадежен, какъвто е иранският език, но и съдържащ 3000 думи от този говорен в Сарматия език, 600 от които са били налични и в турския език. Това стана ясно в интервю по БНТ 1, взето от ръководителя на иранската делегация, посетила неотдавна страната ни за представяне на иранска дамска модна колекция. Това наличие на 600 общи думи с ирански произход в българския и турски езици е навярно една от причините повърхностни „специалисти“ да определят болг/бълг-арите за тюркски етнос. Не защото са, а защото не са били тюрки, оногундурите и техните съседи, начело с Кубрат, отхвърлят васалитета си от каганата на тюркют. От значението на старогерманското название `гунд` – боец, войн и известното в Евразия `ур` със значение господар, може да се предположи, че `оногундури` е старото название на живеещите край реките запорожки, донски и кубански казаци. В самата лексема `гунд` вероятно консонантата `д` указва принадлежност към `гун`, родителен падеж, а `гун` е руското название на `хун`; т.е. в названието „оногундури“,

както и в по-късното Онгъл е видно „хунско“/“монголско“ езиково наследство със значение „река“ на морфемата `он`³ и с онаследен от хуните войнски/казашки характер в персонален и групов аспект. Много вероятно е след края на рода ДУЛО да са настъпили преструктурирания в държавата и в боляритета ѝ, както и разграничения между отделните етноси. Показателни са еднородните названия на владетелите Тел-ец – с характерния за западните славяни суфикс „ц“ и Тел-ериг – с насочващата към сарматските етноси морфема ер/ар. Стига се дотам, че едва Крум започва отново да набира славяни за войската си.

И така – дали Одесос е бил разрушен от склави и авари, дали е бил превзет с пристигането на българите, или нито едното нито другото цитирани становища са верни, понеже няма такива сведения в хрониките? А е имало и икономически интереси за запазването на Одесос от разрушаване... така както и на Херсон в Крим по време на болг/бълг-арските държави, а също и по време на киевската държава. Херсон е изпълнявал ролята на огромен зърнен склад⁴, обслужващ региона и поддържан от Византия. Наред с изкупуването на зърно в тези два града от съседните им региони, за последните пристигали и задморски стоки – от цялото средиземноморие, казано най-общо. А с наличният вече през 626 г. за защитата на Константинопол гръцки огън, превземането на такива ресурсно обезпечавани по море крепости като Херсон и Варна не е било никак лесно.

Широко известно е, че цар Симеон обявява война на Византия поради преместването на тържището за българите от Константинопол в Солун. Кое най-вече го е разгневило? – най-вероятно увеличените транспортни разходи до Солун от черноморските пристанища, включително от най-голямото и най-важно за Малка Скития пристанище на Одесос.

³ Морфемата `он` е налична в речните имена Donabe – Дунав, Тонзос – Тунджа, Дон, Онон – в Монголия...

⁴ По вербална информация от археолог Мария Манолова – Археологически музей Варна.

Константин Багрянородни, пишейки за русите, които пристигат с еднодръвки от Русия (б.а. – Рос в оригинала) в Цариград, уточнява: „От Дунав те стигат до Конопа, от Конопа до Констанция (сега Констанца (Кюстенджа), в Румъния), до река Варна, и от Варна отиват до река Тичина (р. Камчия)“. В бележка под линия е отбелязано: „Река Варна – дн. река Провадийска, която се влива в Девненското езеро при гр. Варна. Срв. Ив. Дуйчев. Проучвания върху българското средновековие, стр. 163-164“. [4, 199 - 203]

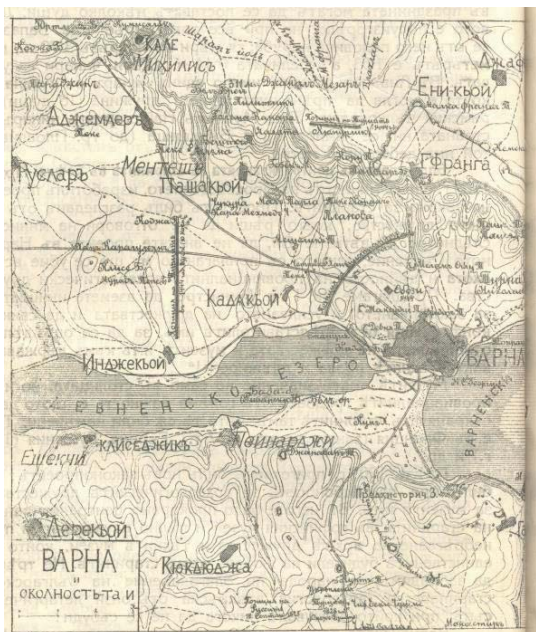
Пишейки за „така наречената Варна, близо до Одесос“ за проф. Михаил Лазаров ставало ясно, че под наименованието „Варна“ се разбирало местност, близо до античния Одесос... и че названието се отъждествявало най-вече със сегашната Провадийска река, която се влива във Варненските езера.[5, с. 36, 37] Не е ли абсурдно – местност да бъде отъждествявана по название с река, която на всичко отгоре не е близо до репера Одесос? При това вливаща се не в Черно море, по което се придвижват с лодките си р(о/у)сите, а вливаща се в Девненско/Варненското езеро на повече от 25 км от морето. Малко по-северно от р. Провадийска в езерото се влива и Девненската река, по името на която в миналото е било назовавано и самото езеро. (фиг. 1)

Фиг. 1. Карта на Варненско, Белославско / Девненско езера, реките Девня и Провадийска, стар и нов канал.

Названията и на двете реки показват принадлежност към съответните им градове – Провадия и Девня. А тъй като река Варна е посочена от К. Багрянородни на Черно море, то това може да бъде само реката, оттичала се от езерото в морето съвсем край Одесос/Варна и известна в недалечното минало като р. Девня по името, също в

близкото минало, на Девненското езеро. Езеро, което може би е било наречено в някакъв момент Девненско в асоциация с Девненските извори, запълващи със своите води обема му. Вече съм коментирал несъстоятелността на смисъла „черна“ за лексемата Варна, означаваща Светлана в асоциация със светлината – разпръсквана от огнедишания дракон/вар, като название на слънчевата ни и лъчезарна морска столица на България. И не само поради това акад. Иван Дуйчев не е прав да свързва р. Варна с вливащия се в р. Камчия приток Черна – може би пресъхналото Кара дере, вероятно подведен от написаното за името Варна в етимологичния речник на акад. Андрейчин, но и поради това, че р. Варна е позиционирана между Констанция и р. Тичина/Камчия на черноморското крайбрежие. В съответствие с традициите появилото се по-късно название Варна на град Одесос е редно да бъде свързвано с пораншното название Варна на реката, а не обратното, както при вливащите се в езерото реки и съответните им градове. Виж (фиг. 2).

Фиг. 2. Карта на Варна и околността ѝ с двуръкавната река от „Девненско“ езеро до Черно море. Издание на Археологическо дружество Варна 1921 г.

Теофан Изповедник пише, че с червения си императорски кораб Константин V Копроним повел страховита флота от 2000 кораба по Черно море към устието на Дунав. „Но когато дошъл до Варна, той се уплашил и замислил да се завърне. Българите пък, като го видели и като се уплашили, изпратили боил и чигат с молба да бъде сключен мир. Императорът, като ги видял, много се зарадвал и сключил мир... И съставили помежду си писмен договор за това“ [3, с. 274] С Варна е свързано сключването на писмен договор през 774 г., а не на договор между Аспарух и Константин IV Брадати, какъвто не е намиран и за подписването на какъвто край Одесос, бях убеждаван неотдавна.

От цитирания текст на Теофан става ясно, че императорът е стигнал с кораба си до Варна – най-вероятно до устието на плавателната само за лодки река, отбелязана в X в. от Константин Багрянородни с това име, но неизвестна като обект с речен характер за хрониста „изповедник“. Не е посочено от какво се е уплашил Константин V Копроним, но най-вероятно се е уплашил от заелата отбранителни позиции българска войска по аспаруховия вал, традиционно съоръжаван с берма и запълнен с вода ров. Не е посочено, че договорът е бил подписан в Одесос, макар че би могло. И поради това най-вероятно договарянето и подписването са станали на отличаващия се с червения си цвят императорския кораб, до който видните български пратеници би трябвало да са стигнали с лодка. Така както са били товарени и разтоварвани корабите – с лодки (справка – Музей за история на Варна) – преди построяването на съвременното пристанище Варна. Разположението на вала (окопа), на разрушената му част, а също и на стария канал са отбелязани на (фиг. 3).

Фиг. 3. Карта на Шкорпил 1921г. Преградата между морето и езерото с Аспаруховия вал (окоп).

Названието `чигат`, записано на гръцки следва да бъде визирано на български като `чигът`, с характерното българско `ъ` и най-вероятно означава високостоящ държавник. От известната за българите еквивалентност на `ч` с `дж` и известното значение джа/ча – голям (срв. джик/чик – малък), с имагинерния, звезден вокал `и` (от `из` – звезда в Египет) то следва, че джи/чи означава голям на горе, т.е. „висок“; откъдето следва и значението „високопоставен“, „високостоящ“ за пратеника. В бележка под линия за „чигат“ е отбелязан турски произход и е направен паралел с казашкото „джигит“ – изкусен воин, което е възможно ако „чигът“ е бил само охранител на боила, а не пратеник в тандем. Визията, че тази титла е тюркиска, е исторически късогледа, поради факта, че морфемата `джа/ча` е налична в титлата „джати“ – „везир“ в Египет, отбелязано във френската енциклопедия Ларус. В същата бележка е отбелязано, че титлата е известна и като „чигот“. Защо ли? – навярно под кубратово-болгарско влияние, все още валидно в Украйна където много лични и фамилни имена завършват на `о`. По публикация на проф. д.ист.н Николай Панайотов, например, украинският специалист, който пръв пише за Иваилъ, записан на гръцки като Иваила, го е о-кнал на Иваило, както името е широко известно.

Това характерно българско ъ-кане, до неотдавна, в края на съществителните имена от мъжки род нееднозначно показва в записи Санктъ Петербургъ, на картите на Русия по времето на Екатерина II, откъде са дошли просветителите в руската държава и в духа на чии традиции, по правилата на чия граматика са провели ограмотвяването.

Доц. Петър Стоянов пише, че:

„По целия южен бряг на езерото от Белия бряг до сегашното летище „Чайка“ на запад и до височината на „Джанавава“ на юг се откриват археологически материали, които принадлежат на голямо селище с пространство два км дължина и един-един и половина км ширина, потвърждаващи, че селището има тракийски произход. Именно този град според братя Шкорпил е основан преди Одесос и се е наричал Варнас.“

Константин Иречек пише, че името Варна в текста на Теофан и Никифор не трябва да се свързва с Одесос, а с местност и отнася това име към девненското езеро, Провадийска река и цялата долина.“[7, с. 29, 30] Видно е, че тези интерпретации, касаещи предполагаеми обекти с име Варна, само защото са около Одесос, нямат никаква аргументация и са съвсем фриволни⁵. А и за да влезе в неизвестно кога основания край летище „Чайка“ град, неизвестно кога разрушен и с открити в XX в. останки – когато са назовани Варнас, както и в долината на езерото, Константин V с войските си би трябвало да преодолее българската отбрана с бойни действия, каквито не е имало в действителност. Поради това цитираните варианти на Шкорпил и Иречек, както и на техните последователи са несъстоятелни.

Коренът `вар/вер` със значение „астрологичен Дракон“, което вече съм отбелязвал в предишен доклад на сесия на СУ-Варна е разпространен още пр.р.Хр. в римската империя и е наличен в името Варон на консула, командвал избитите през 216 г.

⁵ Да се нарекат в XX в. останките от града край езерото с тракийското име Варнас, както и на халколитния некропол с името Варна, само защото са близо до гр. Варна, но неизвестни към 680 г., а после да бъдат свързвани с „т.нар. Варна“ е псевдонаучна проява.

пр.р.Хр в битката при р. Кана 80 000 римски легионери, а също и в името на император Луций Вер (161-169 г.). Името Варна е по-скоро българско, свързано с предполагаем победен, възторжен възглас „хварна/варна“ със значение слънчево-драконова светлина – Светлана, за което също съм докладвал на предишни сесии на СУ-Варна. Съществува и друга причина, поради която двуръкавно оттичащата се от езерото река край Одесос да е получила коментираното име. Не е невъзможно късноантичните – ранносредновековни хора, със своето мистично мислене и въображение да са оприличили реката със заустванията на езерото в местата на оттичане като двуглав Дракон – сиреч – Вар. И да са я нарекли „на Вар“, което англо/(латино)-езично би било „Варан“, но Варна е българо(сармато)-езично име с поставен като постфикс предлог „на“.

Но защо е записано, че българите са достигнали до неотбелязаната като река „тъй наречена Варна“?

Според академичната История на България „въпреки мълчанието на изворите трябва да се приеме, че между византийците и прабългарите са се състояли множество битки, че императорската армия е понесла не едно поражение, че прабългарите със силата на оръжието са завоювали цялата византийска територия между Дунава и Стара планина и че войната е продължила няколко месеца – лятото и есента на 680 г.“[2, с. 100] Напълно е възможно точно по това време, в резултат от проливни дъждове, реката да е преляла и блатистата местност, през която тя се е вливала в морето да е станала временно непреодолима за възвеличалите с подвизите си своето име „българи“ войни победители. И поради това те да са достигнали, да са се установили ДО нея – тъй наречената Варна – реката от езерото до Черно море, близо до Одесос. Но не и до руините на този град, защото за такива не е споменато! Съобразяват ли се с това изследователите на текстовете от Теофан Изповедник и Патриарх Никифор, според които Одесос тогава вече е бил разрушен? Преди бол/бъл-гарите да

освободят анти и склави от безчовечните авари⁶, същото са сторили и поведените от Баламбер хуни, освободили анти и склави от властта на готите. По-късно, според „Тайна история“ на Прокопий Кесарийски (ок. 500 – ок. 562 г.) „Хуни, склави и анти почти всяка година, откак Юстиниан поел властта над ромеите, нападали Илирик и цяла Тракия ..., така че тези земи ... заприличали на скитска пустиня.“[6, с. 18, 19]

Не е изключено и потомците на основателите на Велика България на Кубрат – живеещите край реки войни, назовани тогава хуно/монголо-езично оногундури, вероятно и предтечи на наричаните по-късно запорожки, донски, кубански казаци, с новоприето име българи/българи, да са се установили, по традиция, за местопребиваване край сладководното езеро с река – „тъй наречената Варна“. Маджарите, косвено българите, са наричани „турки“ в ГИБИ, но по значението „здрав, силен“ – `турк`, а не като алтайски етнос[4, с. 203, ...]. Може би поради това в „История России“ – д.ист.н. проф. чл.кор.РАН Сахаров Ан. Н., изключително погрешно е пояснено: „тюркская орда – българи, които навлезли от Азия в просторите на Европа[8, с. 30]“. Погрешност недостойна, обидна и за България, и за Русия.

Неизвестно за мен защо, но Варненското езеро е назовавано Девненско и отразявано с това име на картите на братя Шкорпил. Вероятно във връзка с това – с името Девня е назовавана и р. Варна, макар че както е добре известно в системата Варненско, Белославско / Девненско езера, последното с прилежащата си р. Девня са най-западно и най-отдалечени от Черно море.

Но какво е станало с реката, назована и на почитания от склави и анти бог – създател на мълниите[6, с. 11, 12], известен при тях като Пер-ун, чийто корен Пер е фонетично и смислово сходен, следователно идентичен с по-мекко произнасяния Вер от Вар – огнедишация, мистериозен Дракон?

⁶ С горест писал по-късно летописецът за това, че аварите „измъчвали“ славяните, издевателствали над славянските жени, запрягайки ги в каруците вместо волове и коне.[8, с. 30]

В „ИЗВЕСТИЯ на ВАРНЕНСКОТО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ДРУЖЕСТВО“ по случай двадесет годишнината от основаването на дружеството 1901-1921 г., братята Х. и К. Шкорпил пишат за: *„Преградата между езерото и морето. Първоначално морето е било направо съединено с езерото, което образувало морски залив. Преградата се е образувала постепенно от наносите на морския пясък. Подпочвените води на преградата съдържат сероводород, та миришат на гнили яйца... Преградата се състои от пясък, размесен с морски черупки. През 1907 г. са били правени сондажи на дълбочина 52 метра за търсене вода (за парната мелница „Сила“). Водата не е била намерена... Гдето е имало на преградата мочорлуци излизат пластове до 1.5 м дебели от торф⁷ образуван от преплетени клони на водни растения... Аспаруховият насип ... е отдалечен от морето на около 600 м. Той първоначално е бил на морския бряг... От горното се вижда, че в продължение на 1240 години откакто е дошел Аспарух, се е образувал нанос около 600 м, от морето до насипа, т. е. в една година около половин метър... Според това преградата, която е дълга около 1500 м, се е образувала в продължение на около 3000 години.“*[9, с. 46 – 48]

В публикацията си 60 ГОДИНИ ОТ ПОСТРОЯВАНЕТО НА КАНАЛА МЕЖДУ ЧЕРНО МОРЕ И ВАРНЕНСКОТО ЕЗЕРО (1906 – 1909), доц. Вл. Павлов пише, че идеята за прокопаване на канал между Черно море и Варненското езеро съпътствала проектите за изграждането на варненското пристанище. На 20 януари 1897 г. Министерският съвет по доклад на военния министър постановил, че одобрява направата на един канал с дължина 450 м... През 1904 г. започнала доставката на миноносци за военния флот. През същата година Пиер

⁷ДЧ – По принцип торфът е известен като образувание от гнили изпражнения, от динозавърски до говежди, като под Одесос твърде вероятно се е образувал от оттичащите се помийни/фекални води на градската канализация, част от която може да бъде видяна под остъклено изложение, непосредствено пред изострената част на хотел „Мусала“.

д'Истрия, главен инженер на строежа на варненското пристанище, изготвил планове за канал между морето и езерото. Той смятал, че Варненското езеро ще стане едно от най-добрите пристанища на Черно море, тъй като каналът нямало да обслужва само военните кораби. За началник на строежа бил назначен военният инженер капитан Силянски, възпитаник на Николаевската инженерна академия в Петербург, който възприел един подобрен вариант на проекта, предложен от инженер Б. Морфов. През пролетта на 1906 г. започнали сондажите и трасирането на канала върху терена под ръководството на инженер-полковник Тепавичаров и инженер Б. Морфов. През м. август 1908 г. строителните работи били завършени. На 28 октомври 1908 г. било отрито и движението по състоящият се от шест понтона мост над канала.[1, с. 31, 32]

Преди прокопаването на канала, до 1906 г. плитката и криволичеца⁸, наричана р. Девня се оттичала от Девненското, по картата на Шкорпил, езеро в морето, в района на пристанището на гр. Варна, като всъщност това е била р. Варна от Варненското езеро. Разливите, на тази никак не малка в устието си плавателна за лодки река, причинявали заблацияването на големи пространства земя. На мястото на сегашната сточна гара Варна през 1758 г. бил построен мостът Таш кюпрю – каменен мост, в превод. През 1785 г. при голямо наводнение Таш кюпрю тежко пострадал, но бил поправен. От предложените три варианта на канала, поради ограничените средства във все още младата ни след Освобождението държава, бил избран минималния и прокопаният канал с дължина приблизително два километра бил 50/100 м широк, според посоченото в различни публикации и вероятно поради замерване на различни места, широк при дъното 12 м и дълбок 5 м. От тогава р. „Девня“, всъщност р. Варна, престанала да съществува и картината на местността коренно се променила. Заблатените и маларични места постепенно се пресушили и изчезнали, защото нивото на Варненското езеро се приравнило с нивото на морето – преди това то било с 1.40 м по-

⁸ ДЧ – може би спрямо р. Дунав

високо. Езерото станало достъпно за корабоплаване и водата му се осолела. През 1908 г. станалият ненужен каменен мост, а още по-рано през 1907 г. построената за защитата му каменна Табия, били съборени.[10, с. 7] Виж каменния мост с портата в крепостната стена (фиг. 4):

Фиг. 4. Снимки на р. Варна с лодките и портата срещу каменния мост – Таш кюпрю.

Предвижданата в езерото база за военния флот е отпаднала, но по-късно е бил построен кораборемонтния завод „Асренал“, пристанищата за дървен материал, за насипни товари – въглища за ТЕЦ Варна и най-вече Варна Запад за обслужване на девненския промишлен комплекс.

При прокопаването на канала е била частично разкопана, а в последствие заличена от територията и картата на България наричаната Девня, по времето на братята Шкорпил, а в действителност река Варна – „тъй наречената Варна, близо до Одесос“ по

сведенията на византийските хронисти Теофан Изповедник и патриарх Никифор.

С променено име по времето на братя Шкорпил, засипаната и забравена река, в продължение на повече от столетие след това, продължавала да се оказва загадъчна енигма за това къде и какво е „тъй наречената Варна“.

Литература:

1. Владимир Павлов, 60 ГОДИНИ ОТ ПОСТРОЯВАНЕТО НА КАНАЛА МЕЖДУ ЧЕРНО МОРЕ И ВАРНЕНСКОТО ЕЗЕРО (1906 – 1909), сп. Корабостроене и корабоплаване, кн. 2, Варна, 1969 г., стр. 31, 32
2. Димитър Ангелов, ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИЯ, том II, Издателство на БАН, София, 1981 г., стр. 100, 101
3. Иван Дуйчев, ГРЪЦКИ ИЗВОРИ ЗА БЪЛГАРСКАТА ИСТОРИЯ, том III, Издателство на БАН, София, 1960 г., стр. 261-264, 274, 294, 295, 296
4. М. Войнов, ГРЪЦКИ ИЗВОРИ ЗА БЪЛГАРСКАТА ИСТОРИЯ, том V, Издателство на БАН, София, 1964 г., стр. 199-203
5. Михаил Лазаров, Одесос – Варна, Издателство „Славена“, Варна, стр. 36, 37
6. П. Петров, В. Гюзелев Христоматия по история на БЪЛГАРИЯ, том I, Издателство НАУКА И ИЗКУСТВО, София, 1978 г., стр. 40, 73, 77, 78
7. Петър Стоянов, „ОДЕСОС, СТАРА И НОВА ВАРНА“, Издателство МС, Варна, 2015 г., стр. 29, 30, 31, 32
8. Сахаров А. Н., Боханов Ал. Н., Шестаков Вл. Ал., История России, ООО „Проспект“, Москва, 2009, стр. 30
9. Х. и К. Шкорпил, ИЗВЕСТИЯ на ВАРНЕНСКОТО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ДРУЖЕСТВО, Печатница „Просвещение“, Варна, 1921 г., стр. 46-48
10. Ярослав Гочев, в-к Варна Експрес, бр. 13, Варна, 18.01.1993 г., стр. 7

За контакти:

инж. Димитър Г. Чанев

GSM: 0889194480

E-mail: d.chanev@abv.bg